

Uvodnik

Društvo za hrvatsku povjesnicu je, s ciljem da tekstovima koji nude novi pristup razradi nastavnih tema i jedinica doprinese nastavi povijesti i bude poželjan priručnik u biblioteci svakog nastavnika povijesti, a kako je profesor Agičić i napisao u Uvodniku prvog broja Časopisa 2003., te nastojeći da u tome budemo sve bolji, donosi novi broj časopisa Povijest u nastavi. I ovim brojem želimo, prije svega, ponuditi nastavnicima povijesti, znanstvene i stručne tekstove, nastavne i radne materijale primjenjive u nastavi i u izvannastavnim aktivnostima, za koje se nadamo kako će pozitivno utjecat na nastavu, a odabirom tema doprinijeti popularizaciji povijesne znanosti i tema iz hrvatske povijesti.

Također, novi broj časopisa je u dijelu i tematski broj i nastao je u sklopu duge i plodne suradnje između Agencije za odgoj i obrazovanje i Društva za hrvatsku povjesnicu. Suradnja je započela 2004. godine kada je objavljen prvi tematski broj časopisa s temom *Interkulturalizam u nastavi povijesti*, a poticaj za njegovo objavljivanje bio je Prvi hrvatski simpozij o nastavi povijesti s temom *Zavičajna povijest u interkulturalnom kontekstu*, koji je održan u Opatiji 2003. Drugi tematski broj časopisa Povijest u nastavi objavljen je 2010. a njegova tema bila je *Industrijska baština u nastavi povijesti*. Tema je bila obrađena na Prvom državnom seminaru za voditelje županijskih stručnih vijeća, mentore i savjetnike iz povijesti održanom u Rijeci 2009. Tema ovog tematskog broja je *Povijest 20. stoljeća u kurikulumima: čovječanstvo između ratnih ponora i uzleta znanosti*, a obrađena je na Sedmom hrvatskom simpoziju o nastavi povijesti koji je održan u on-line okruženju od 1. do 3. rujna 2021. Simpozij je održan u vrijeme kada je provođenje kurikularne reforme u Republici Hrvatskoj bilo u punom zamahu. Kurikularna reforma započela je u strukovnom obrazovanju već 2014., a nastavila se u osnovnim školama i gimnazijama donošenjem kurikuluma za pojedine nastavne predmete. *Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet povijest za osnovne škole i gimnazije* objavljena je u ožujku 2019. godine. Na kreiranje kurikuluma za nastavni predmet Povijest znatno su utjecale promjene u suvremenoj pedagogiji, didaktici, psihologiji odgoja i obrazovanja kao i u suvremenoj historiografiji.

Dijana Dijanić Pleško

Sedmi hrvatski simpozij o nastavi povijesti odabirom tema i sadržajem u uskoj je svezi s novim kurikulumima. Prožimaju ga tri ideje. Prva je vezana uz odmak nastave povijesti u obrazovnom dijelu od usvajanja i reproduciranja činjenica te usmjeravanje nastave prema rješavanju problemskih zadataka, razvoju kritičkog mišljenja, kreativnosti i inovativnosti. Razvoj emocionalne inteligencije, komunikacijske i suradničke vještine dolaze u središte odgojnog aspekta nastave povijesti. Znamo da su intelektualni korijeni kritičkog mišljenja stari koliko i njegova etimologija koja je grčkog podrijetla, a nalazimo ih u Sokratovom učenju. Sokrat je razvio posebnu metodu postavljanja pitanja kojom je navodio svoje učenike da argumentirano obrazlažu svoja stajališta. Ustvrdio da mišljenje ne smije ovisiti o veličini autoriteta koji ga iznosi već mora imati svoje vlastite temelje. Tvrdio je su da su stvari često drugačije od onoga kako ih vidimo i da je samo uvježbani um sposoban sagledati stvarnost kakva je ispod površine. Sokratova dijaloška metoda kojom se razvija neovisno mišljenje čija je polazna točka informacija i osvještavanje problema, a krajnja zauzimanje stava uz razložnu argumentaciju, opiranje autoritetima i opiranje manipulaciji ideal je kojemu danas težimo u cjelokupnom obrazovnom sustavu, a osobito u nastavi povijesti. Razvoj kreativnog mišljenja, koje za razliku od kritičkog mišljenja, uključuje u sebi maštu, asocijativno razmišljanje, brainstorming, modifikaciju i u konačnici stvaranje nečeg novog ili originalnog pridružuju se novim težnjama. Radi se o divergentnom mišljenju koje vodi ka stvaralačkom rješenju problema producirajući različita rješenja. Možemo postaviti pitanje: zašto su kritičko i kreativno mišljenje te problemska nastava dobili toliko na značenju upravo sada? Razlog tome je svakako Četvrta industrijska revolucija i razvoj modernog društva koje temelji svoj razvoj na novim, neobičnim i originalnim idejama i inovacijama. Društva, kulture i gospodarstva na svim kontinentima doživljavaju kontinuirano duboku transformaciju. Mogućnosti milijardi ljudi povezanih internetom, računalima i mobilnim uređajima, s neviđenom snagom i kapacitetom za pohranu podataka te pristupom znanju, danas su neograničene. Te će se mogućnosti umnožiti nadolazećim tehnološkim probojima na poljima kao što su umjetna inteligencija, robotika, autonomna vozila, trodimenzionalni tisak, nanotehnologija, biotehnologija, znanost o materijalima, hrana energije i kvantno računanje. Danas sve nove ideje i inovacije nastaju u timskom radu i suradnji različitih stručnjaka i znanstvenika. Obrazovni stručnjaci stoga određuju za učenike u osnovnim školama razvoj osam generičkih kompetencija (komunikacija na materinjem jeziku, kulturna svijest i izražavanje, socijalna i građanska kompetencija, inicijativa i poduzetnost, digitalna pismenost, znati kako učiti, matematička kompetencija, kompetencija u prirodoslovlju i tehnologiji i komunikacija na stranom jeziku) te u srednjim školama uz njih i stručne kompetencije, kao preduvjet za život i rad u modernom društvu. Generičke kompetencije trebaju se razvijati kroz općeobrazovne predmete među kojima Povijest ima značajno mjesto. Sve navedene kompetencije u svom temelju imaju razvijenu sposobnost kritičkog i kreativnog mišljenja te rješavanje problema.

Druga ideja simpozija vezana je uz uvođenje domena (društvo, politika, ekonomija, znanost i tehnologija te filozofsko-religijsko-kulturno područje) te novih

sadržaja i tema u kurikulumu za osnovne i srednje škole. Naime, povjesničari su tijekom druge polovice 20. stoljeća znatno proširili područje interesa i metodologiju istraživačkog rada, te objavili mnoštvo novih vrlo zanimljivih znanstvenih spoznaja. Područje interesa povjesničara više nisu samo politička zbivanja, težnje u gospodarstvu i socijalne strukture. Povijest svakodnevnog života, povijest materijalne kulture, povijest znanosti i filozofije, povijest tijela, povijest mentaliteta i tako dalje, sve su to nova područja interesa povjesničara. Oni širenjem polja istraživanja uspostavljaju „novu“ kulturnu povijest. Metodologija istraživanja se mijenja dijelom i pod utjecajem razvoja drugih humanističkih ali i prirodnih znanosti. Interdisciplinarnost i multidisciplinarnost tako postaju temeljno obilježje suvremenih povjesničara. Pionirski rad fizičara Arthura Iberalla nudi korisnu ilustraciju metodoloških i pojmovnih pomaka. Iberall je velike prijelaze u počecima ljudske povijesti od lovca i sakupljača do ratara i stočara, od ratara i stočara do stanovnika grada možda prvi shvatio ne kao linearni uspon na ljestvama napretka nego kao križanje nelinearnih kritičkih pragova. Preciznije kao što određeni kemijski spoj (primjerice voda) može postojati u više različitih stanja (krutom, tekućem i plinovitom) te može prelaziti iz jednog stabilnog stanja u drugo na kritičnim točkama intenziteta temperature, tako se i ljudsko društvo može promatrati kao „materijal“ koji može prolaziti kroz te promjene stanja kad dosegne kritičnu masu gustoće naseljenosti, utroška energije pa čak i intenziteta međudjelovanja. Iberall nas poziva da napustimo linearno-progresivnu shemu prikaza ljudske prošlosti i da razmislimo o prirodi nelinearne povijesti te da ne prikazujemo ljudske zajednice kao progresivne korake naprijed. Naprotiv, baš kao što kod vode kruta, tekuća i plinovita faza mogu postojati istodobno, tako se i svaka nova ljudska faza jednostavno pridodaje drugima te s njim supostoji i međudjeluje, a da ih ne ostavlja za sobom u prošlosti. Drugim riječima ljudska povijest nije tekla pravocrtno, kao da bi smjerala k civiliziranim društvima kao krajnjem cilju čovječanstva kako se ona donedavno prikazivala u knjigama i udžbenicima. Zahtjev znanstvenika Iberalla sažet je u rečenici „Onako kako se povijest infiltrirala u fiziku, sada moramo dopustiti fizici da se infiltrira u ljudsku povijest“ i njegove sugestivne metafore o ljudskoj prošlosti navode nas na kritičko preispitivanje starih i novih pristupa. Povjesničarev rad vidimo ostaje i dalje otvoren za kritičko ispitivanje upravo onih postignutih spoznaja koje bismo najradije željeli smatrati istinom, potreban je i dalje veliki napor da se razumiju druga stanovišta, potrebno je trpljenje, ne grešaka nego onih koji griješe, te skromnost u poznavanju vlastitih granica. Ne smijemo zaboraviti da je potraga za istinom znanstvenike dovela do toga da danas znamo više nego što su znali naši prethodnici te da definicije povijesti više govore o tome što bismo željeli da ona bude, nego što ona jest stvarno. Bit će svakako zanimljivo u narednim desetljećima promatrati kako će se povjesničari nove generacije koja je praktički od rođenja izložena TV i kompjuterima i koja je oduvijek živjela u svijetu zasićenom slikama, odnositi prema prošlosti, kako će je istraživati, razumijevati i opisivati, te što će i kako unositi u kurikulume namijenjene učenicima u osnovnim i srednjim školama kao i na fakultetima.

Treća je ideja simpozija vezana uz odabir povijesnih tema za 20. stoljeće u novim kurikulumima, što je za stručno-znanstveni tim bio najsloženiji posao. Naime, kreatori kurikuluma su morali odlučiti koje velike promjene i prijelomne događaje toga dugog povijesnog razdoblja će uvrstiti u dokument i time u poučavanje u nastavi povijesti u školama. Razmatrajući velike promjene u dalekoj prošlosti, mi možemo postići makar djelomičnu suglasnost o tome što je bilo važno za razvoj čovječanstva, a što nije. Međutim, što smo bliže sadašnjosti, to je teže razlikovati velike promjene i prijelomne događaje od manje značajnih. Stoga mi danas tek možemo naslutiti što će znanstvenici u budućnosti, za sto ili dvjesto godina, misliti da je bilo važno zapamtiti o povijesti 20. stoljeća, što će istraživati vezano uz to razdoblje i o čemu će poučavati u školama. Zsigurno znamo da se njihov izbor neće poklapati s ovim našim sadašnjim. Uz izbor prijelomnih događaja i velikih promjena uzrokovanih ljudskim djelovanjem, mi moramo napraviti i izbor povijesnih osoba o kojima ćemo poučavati. Njihov je život i djelovanje utjecao snažno na pojedince i skupine ljudi u prošlosti, te isto tako utječe na pojedince i skupine u sadašnjosti. Učitelji i nastavnici stoga trebaju poučavati mlade što je u svezi s njihovim ponašanjem bilo dobro, a što loše te tako odgovoriti na pitanje je li njihovo djelovanje išlo u pravcu postizanja pojedinačne i zajedničke dobrobiti ljudi, ili je izazvalo stradanja i ljudsku nesreću. Na taj način opće prihvaćene moralne vrednote i vrline dolaze u središte poučavanja učitelja i nastavnika povijesti, te oni prihvaćaju i veliku odgovornost razvoja učeničkog karaktera u što spada zauzimanje stajališta, moralno rasuđivanje, promišljeno odlučivanje i moralna samospoznaja. Ovakvim pristupom nastava povijesti kroz nove kurikulume usklađeno povezuje i integrira kognitivno, afektivno i psihomotoričko područje učenikove osobnosti te odgojnu i obrazovnu funkciju nastave povijesti.

Sedmi hrvatski simpozij imao je za cilj potaknuti kod učitelja i nastavnika povijesti kritičko promišljanje novog pristupa nastavi povijesti koji je iznjedrio kurikularni pristup temeljen na vještinama i ishodima učenja. Očekujemo da će u narednim godinama učitelji i nastavnici povijesti početi primjenjivati inovativne oblika rada, nove metode poučavanja, uvoditi u nastavu nove medije i obrazovnu tehnologiju te da će vlastitim izborom obogatiti nastavu povijesti novim zanimljivim i izazovnim povijesnim temama. Nadamo se da će im radovi znanstvenika, učitelja i nastavnika praktičara iz osnovnih i srednjih škola u Republici Hrvatskoj, prezentirani na Sedmom hrvatskom simpoziju o nastavi povijesti i objavljeni u ovom časopisu, biti u tome od velike pomoći.

Zahvaljujemo se svim autorima i recenzentima na doprinosu pri realizaciji ovog broja Časopisa.

Marijana Marinović